

tenkaan usko, että hän saa tekniikan tohtorin sanomaan: ”Johtokuntien välinen lounas, jossa nautittiin tavan mukaan ruoan kanssa alkoholia”. En siis usko, että tulokset voidaan mitätöidä vain viittaamalla siihen, että haastattelija on Alkon myyjä.

Valtion ääni kuuluu myös kansan vastauksissa, mutta monopoli ei ole noussut tyhjästä, vaan sillä oli yhteiskunnallinen perustansa suomalaisissa juomatavoissa. Suomalaisien käyttämät juomanimitykset (alkoholi, tömpsy, tujaus) olivat nekin olemassa jo ennen Alkon tiskejä, myyntitilanteita ja Alkon alkoholipolitiikkaa. Tämä käy ilmi muun muassa vuosisadan alun kirjallisuudesta, jossa nimitykset myös vaihtelevat virallisen kaiseista leikkisiin kiertoilmaisuihin. Siinä Tigerstedt varmaankin on oikeassa, että valtion puhe omalta osaltaan ylläpitää tätä perinnettä.

Toisaalta en tiedä, kuinka paljon rikkaammaksi ja paremmaksi Suomi muuttuisi siitä, että voisimme erottaa toisistamme tuotemerkein, jos nyt Tigerstedt on tätä yhteiskunnalliseksi tavoitteekseen edes asettanut.

Käynnissä olevassa ravintolatutkimuksessa Pitkängsillan eteläpuolen juppibaarien oluen juojat kertovat, että he eivät vapaaehtoisesti suostuisi käymään Pitkängsillan pohjoispuolen kapakoissa: ”Kaikki mikä on Pitkängsillan tuolla puolen on jotenkin väärin. Ei siitä pääse yli eikä ympäri.” Vaikka merkkien erottaminen ehkä auttaa erottamaan ihmisiä, Pitkängsilla on yhä vielä tärkeämpi erottelija kuin Koffin Light.

Pirjo Paakkanen

Wallraffin tapaus — tie, totuus vai koko elämä?

Hintelä, aran ja suorastaan ujon tuntuinen mies kirjoittaa kirjan. Kirja kilpailee huomiosta ja menestyksestä muiden teosten, filmien, sanomalehtien, kampanjoiden ja satelliittikanavien kanssa. Jostain kumman syystä juuri se kirja huomataan. Kirjasta tulee ennennäkemätön myyntimenestys. Mutta prosessi ei vielä pääty tähän: kirjan ”sanoma virittää mitä moninaisimpia tunteita, ajatuksia, ideoita, uudelleenarviointeja”. Se paljastaa niin työnantajan kyseenalaiset, suorastaan rikolliset menettelytavat kuin saattaa häpeään liudan jämeriä ammattiyhdistystoimitsijoita. Ennen kaikkea se paljastaa turkkilaisen siirtotyöläisen elävän keskieuropalaisessa hyvinvointivaltiossa lähes orjan asemassa. Se herättää myös sosiaalisen vastuun, vilpittömän halun parantaa näiden sorrettujen ihmisryhmien oloja. Miten tämä on mahdollista? Millaisia journalistisia keinoja käytettiin? Mihin tiedotustutkimuksen teoriaan menestys voitaisiin operoida? Miksi siirtolaisvalistus meni näin poikkeuksellisen hyvin ”perille”? Ainakin valistajia ja tiedotustutki-

joita asian luulisi kiinnostavan.

Professori Pertti Hemánus, joka aina jaksaa olla ajan hermolla, viittaakin Wallraffin tapaukseen artikkelissaan (Alkoholipolitiikka 6/1986) yrittäessään selittää valistuksen virittävyyden ideaa tai ideattomuutta. Hemánus tulkitsee Wallraffin tapausta näin: ”Luulen Wallraffin epäakateemisena käytännön miehenä ymmärtäneen virittävyyden idean eräät aspektit tutkijoita paremmin.” Wallraffin menestyksen salaisuudeksi Hemánus tarjoaa todellisuudenmukaisuutta, jonka hän tulkitsee objektiivisuudeksi viitaten kirjailijasta tehtyyn haastatteluun, jossa tämä kertoo, ettei hän niinkään pyri kirjallisuuteen, joka on taidetta, vaan todellisuuteen, koska ”todellisuudella on taidetta parempi ilmaisuvoima ja vaikutusmahdollisuus”.

Tulkinta on mielenkiintoinen, mutta herättää joitakin kysymyksiä. Eikö juuri tieteen olemukseen ole kautta aikojen liitetty ehdoton vaatimus totuudellisuudesta, asioiden objektiivisesta tarkastelusta? Mikäli siirtotyöläisten oloista olisi tehty objektiivinen, tieteellinen tutkimus, olisi se ehkä paljastanut samoja asioita jopa laajemmin. Tutkimusraportti tuskin kuitenkaan olisi saanut Pohjalla-kirjan huomiota osakseen tai poikanut vastaavia ”uudelleenarviointeja”. Intoa hehkuvaa tutkijaa olisivat enintään vanhemmat kollegat hieman kovistelleet tulosten tulkinnan rohkeudesta ja kohderyhmän edustavuudesta. Huoli uran kehityksestä olisi pianikin sammuttanut totuuden tulen.

Wallraffin kirjassa täytyy siis olla muutakin kuin virittävää, mutta tinkimätöntä todellisuudenmukaisuutta. Olisiko *se muu* taidetta?

Mutta missä loppuu tiede ja mistä alkaa taide? Onko suuressa taiteessa pääpaino muoto- ja tyylliseikoilla sisällön ja todellisuudenmukaisuuden kustannuksella? Onko Väinö Linna vain halunnut ”virittää keskustelua” työväkiystävällisellä tyyllillään? Kenen todellisuutta Kivi kuvasi? Entä Tšehov? Steinbeck? Hugo?

Eikö kestävän, suuren taiteen tunnusmerkkinä ole aina myös ollut pyrkimys todellisuudenmukaisuuteen, vaikka se totuus olisi kuinka kirvelevä tahansa? Tulisimmeko nyt lähelle Wallraffin menestyksen arvoitusta: kyse ei ole *pelkästään* todellisuudenmukaisuuden kuvaamisen tinki-mättömyydestä, vaan itsensä alttiiksi panemisesta, omien etujen unohtamisesta tulemalla aiksi alien joukkoon eikä vain ulkokohtaisesti aleja analysoimalla, observoimalla tai syvähaastattelemalla tai kirjoittamalla mielikuvien perusteella siirtotyöläisen arjesta? Moniko meistä on valmis konkreettisesti jakamaan jonkin siirtotyöläisjoukon kaikki vaivat, vaarat ja valmis menettämään terveytensä, jopa henkensä näiden kanssa? Ns. etujen ajamiseen meistä kyllä on, mutta onko muuhun?

Kyse ei ehkä olekaan enää teoriasta, objektiivisuudesta eikä ”keinoiltaan klassisesta, kaikkia muutokokeiluja kaihtavasta menestyskirjasta” vaan koko elämästä? Onko Wallraff vain harvinainen lintu, antijuppi, jolla ei ole mitään velvollisuuksia itseään kohtaan, mutta sitä tinki-mättömpiä velvollisuuksia toisia kohtaan?

Leena Warsell